

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 fior., pe siése luni 2 fior. 25 cr., pe trei luni 1 fior. 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei), si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor responde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti, si la tóte librariile.

Despre catechisare si socratisare, dimpreuna cu unele regule despre punerea intrebarilor si tractarea raspunsurilor.

Omulu fórté aráre ori scie se tiena calea de midilocu. Elu acumu dà intr' unu estremu, acumu intr' altulu, — acumu se tiene cu mani cu pitióre de cele vechi si intrecute, acumu esageréza si s' arunca fora precugetare, fora judecata in braciile celoru nóue, acumu trece cu vederea adevéru s'eu l' oserbéza numai din o parte, si astu-felu l' întielege reu. Togma asiá s'a templatú mai înainte cu catechisarea si mai vertosu cu socratisarea.

Dar' mai nainte d'a ne lasá in acésta materia, se vedemu ce insémna aceste dóue cuvinte: catechisare si socratisare? Catechisare vine dela cuventulu grecescu *κατεχέω* ce insemnéza a invetiá pe altulu, docere. Acésta forma de invetiamentu costà in aceea, ca invetiatorulu pune întrebarea s'eu întréba, ér' discipulu respunde d'a dreptulu. In asta forma este compusu primulu invetiamentu religinaru, si astu-felu dela *κατεχέω* per excellentiam se si numesce catechismu (*κατεχίσμος*). Socratisarea se numesce acea forma de invetiamentu, candu invetiatorulu pune discipulului întrebări si din o parte si din alt'a, si astu-felu voesce se conduca pe discipulu pana acolo, cá se afe elu singuru adevéru, ce invetiatorulu

ar' fi trebuitu se i-lu spuna din capulu locului. Acésta forma si-trage numirea si originea dela Socrate, caci elu o folosiá in discursurile si in invetiaturile sale, precumu se afla de esemplu in *Theaitetu* si *Menonu* a' lui Platoné. Form'a socratica se numesce si categetica dela *καθηγέουαι*, a conduce, aratá calea. Dupa ce aceste le diseramú, spre o mai buna întielegere, cá între parantesi, se revenimú la firulu lasatu.

In tempurile mai de de multu unii invetiatori indrugau la întrebări seci si sarbede, si astu-felu pofteau se le si respunda discipulii, adeca urmau strinsu forma catechetica, — ér' altii se tieneau cu mani cu pitióre de form'a socratica. Dar' mai totu de un'a imitatorii se veri suntu fórté peccatosi; ei acumu cadu in o ratecire acumu in alt'a, pentru ca ei prè adese ori imitéza numai form'a dar' nu si fiinti'a, precepu numai liter'a mórtá dar' nu si spiritulu. Togma asiá se întemplá si cu acéste forme de invetiamentu. Intr' adevéru invetiamentulu erá fórté gresítu: a indrugá adeca la întrebări seci, sarbede, si-a silí pe bietii discipuli astu-felu se-ti respunda. Cei carii se numeau socratici, vrendu se esplice pe lungu si pe latu nisce lucruri simple, mai tare le incurcau si le întunecau, decatu le desgurdiau si le luminau; — dícu lucruri simple, pentruca se poteau esplicá prè usioru si cu cuvinte pucine.

Dar' n'au lipsitu ómeni, cari vediendu pe-

catele acestor forme de invetiamentu s'eu mai bine a' invetiatoriloru ce le urmá, au pasitu spre delaturarea lorú, au inceputu a le combate cu t'ota puterea cuventului. Unulu si celu mai renumitu din acesti barbati a fostu Pestalozzi. Vedi epistolele lui Enricu Pestalozzi, Bernu si Zürichu, 1801.

Pestalozzi purcedea din acestu punctu de vedere: cá se poti aduce ceva de undeva, trebuie cá acolo se fia óre-ceva; cá se-ti poti face o inchipuire, idea s'eu conceputu despre vr' unu lucru, trebuie cá mai antaiu se-lu vedi. Adeca t'ote inchipuirile n'ostre isvorescu din contemplatiune (privire). Astu-felu, corformu naturii si desvoltarii spiritului omenescu mai antaiu trebuie se-ti castigi contemplatiuni, si numai dup' aceea se-ti formezi inchipuiri, idei, concepte, si se-ti largesci cerculu cunoscintelorú, — si apoi pe incetu se incepi a compune la olalte aceste inchipuiri; dar' asiá catu totu deun'a se incepi dela isvorulu originalu. Acestea suntu pe scurtu puntele de plecare ale lui Pestalozzi. Elu vedea ca copii nu potu se castige nimicu din acele intrebari seci, fora de nici unu substratu s'eu fundamentu, care, dorere, si in diu'a de astadi se templa f'orte desu. Catechismulu imple numai mintea copiiloru de cuvinte si de frase, é' anim'a o lasa g'ola si desiérta de adeverulu relegiunii.

Pestalozzi vediendu, ca catechisarea si socratisarea, dupa cumu se practisau, implu numai capetile de cuvente, é' anim'a o lasa g'ola cu totulu; vediendu ca aceste forme s'eu metoduri nu corespondu desvoltarii necesare, astu-felu le reieptá, le condamnă si alésa o alta cale. Elu díse: copilulu trebuie se véda, se privéscu s'eu se contemple, si apoi ceea ce a vediutu se si numéscu; invetiatorulu trebuie se vorbésca inainte, pentrucá scolarulu se póta vorbí dupa elu; invetiatorulu trebuie se arate si se faca inainte, pentrucá scolarulu se póta aratá si face dupa elu.

Nu se póte negá, ca parerea lui Pestalozzi

cuprinde multu adeveru in sine, bá din diverse respecte se pare cu totulu drépta. Dar' t'ote-si au mesur'a lorú, astu-felu si asta opiniune. Pestalozzi a trecutú mesur'a, a mersu prè de parte lapedandu si condamnandu cu totulu catechisarea si socratisarea.

Intr' adeveru metodulu lui Pestalozzi: ca invetiatorulu trebuie se vorbésca inainte, pentrucá scolarulu se vorbésca dupa elu etc. dupa cumu le espuseramu mai susu, se pare f'orte corespondietoru la inceputulu invetiamentului, si la tractarea unoru obiepte. Dar' indesiertu, pentruca nu t'ote cate inveti pe copilu, i-le poti si aratá in realitate; acést'a o poti face numai cu acele obiepte cari le poti vedé.

Este gresítu a vorbí pre lungu si pe latu despre nisce lucruri ce se afla respandite si imprastiate in viétia. Cu acést'a nu atragi nice fructifici anim'a copilului, ci-lu ostenesci fora scopu si-lu instraiini. Copilului i-ai spusu si i-ai aratatu, l'ai facutu cá se faca si elu astu-felu dupa tine: ei! dar' candu vrei se-lu esamezi, se vedi ce pricepe elu, nu trebuie se-lu intrebi é'asi in aceeași ordine precumu i-ai spusu si i-ai aratatu; trebuie se-lu intrebi astu-felu, catu respundiendu se-lu luminezi in acelea cari nu le-a petrunsu, s'eu se-lu conduci prin intrebari pana la aflarea adeverului, se-lu inveti a se scí reculege, si-ati dá respunsu din orice parte l'ai luá.

Invetiatorulu se nu intardie a intrebá astu-felu pe scolarii sei, indata ce a inceputu a le impartasí cunoscintie. Dá, se nu intardie, pentru-ca spiritulu de si la inceputu este slabu, totusi elu chiar' din inceputu e viu, lucra, si inea lucra de sine, produce si creaza cunoscintie. Dá, se nu intardie, pentru-ca numai acele cunoscintie suntu si remanu proprietate adeverata a omului, cari le produce spriritulu prin propri'a sa lucrare, si spre-o astu-felu de lucrare invetiatorulu trebuie din inceputu se indrepte si se dedee spiritulu copiiloru. Inve-

tiatorulu se se silésca, cá averea séu cunoscíntiele ce si le-au castigatu copii, se le prefaca in poterea, in sangele loru, si amesuratu desvoltarii naturale a copiiloru, totu mai tare se le desvólte, si se le consolideze. — A tractá pe lungu tóta doctrin'a procedurii catechetice in invetiamentu, ne-ar' duce prè de parte. Din cele espuse invetiatorulu cu pricepere va pôte culege multe folositóre. In unu articulu urmatoru vomu tractá unele reguli despre punerea séu asternerea in- trebariloru si tractarea respunsuriloru.

(Vá urmá.)

Deprenderi in Critica literaria.

Blasiu, 8. Ian. n. 1863.

(Capetu.)

III.

Se pôte, ca d. Papiu acumu semte destulu de mare necazu, ca la 1851 s'a scapatu a scrie unele pasagie cá acestea, si ar' dá multu se numai existeze, — ci asta nenorocire a dsale e noroculu mieu, si io nu-lu lasu din mana o data cu-pén'a (?) almentrea me prepadea d. Papiu.

De Magasiulu istoricu, candu a începutu a se scrie cu litere latine, curatu fora mestecatura, nu-mi aducu bine a mente, pentru ca dintr' insulu nu mi-au remasu de catu 4 Nri (tom. IV, nr. 3 — 6), cari au esítu in 1847, adeca in anulu, in carele incepui a scrie organulu si principiile; inse déca Magasiulu istoricu e scrisu cu litere si inainte de 1847, séu cu vorbele dsale, déca „principiile sunt publicate — in urm'a chiaru a Ortografiei Magasiului istoricu,“ — si atunci a facutu d. Papiu anacronismu, punendu ortograf'a mea inaintea ortografiei simplificate a Tentamelui, in locu de a o pune vice versa.

Lucrulu in sine inse e de pucinu momentu, or' cumu mi-ar' clasificá d. Papiu ortograf'a, inainte au dupa, — esenti'a lucrului e despretiulu, cu care d. Papiu a vorbitu despre acea ortografia, care in urma m-io si denegá,—si si-o apropiá siesi. Io in acea clasificatiune vedeam numai altu semnu de pespretia, si de acea o signalisai. Antaiulu semnu erá, unde pomenindu de gramatec'a mea (pag. 88) numai catu o pomeni. Ci amendoue aste pasagie erau neinsemnate, pana ce aveau datulu din Berlinu 1860, si in catu mai antaiu se publicase in Revist'a Carpatiloru si in Instructiunea publica din acel'asi anu. — Inse dupa ce d. Papiu aflá de lipsa, a-si mai reproduce articulu citatu, si in Tesaurulu de monumente istorice in 1862, si

de aci si-a luat u oca siune, preniend'o de peru au nu sciu de unde, de asc lasá la una critica dusmanósa asupra ortografiei si gramatecei mele, facundu comparatiuni nejustificate intre ele si intre Tentame, si debacandu chiaru si asupra Asociatiunei, ce o a primitu, — trecu lucrulu de gluma, si asiá si lucrurile, ce se pareau bagatele mai antaiu, in urma-si aflara tóta momentositatea loru.

Asta dusmania, d. Papiu o cumulá si mai multu in respunsulu seu din 25. Nov., candu nu numai nu-si cunoscú gresielele si netemeiulu imputatiuniloru, ci le si adause cu nóue gresiele si nederepte imputatiuni, de cari e plinu respunsulu, si alu caror'a netemeiu credu ca lam si doveditu mare parte in cele mai din susu deplinu, asiá catu acumu pucine mai suntu caror'a am se respundiu.

De acestea se tienu mai alesu deductiunile, ce le trage dlui din paralelismulu speciminiloru propuse de dsa in Tesauru, si confirmate si cu esemple in respunsu. „Intru adeveru,“ dice dlui „D. C. scria astadi (nu inse si de alta data) copili in locu de copii, si totusi copili-i in locu de copili-li, si totusi mam'a in locu de mama-la. Unde e aci cosecenti'a etimologica? — De mama-la tacu, ca-ci am scrisu mai susu destule despre acestu esemplu. Er' pentru copii, afora de cele disa aiurea, indereptu totu la Gramatec'a mea pag. 101 in paragrafu, unde in paradig'u Articiloru am pusu apriatu in nom. pl. masc. „Li, i“; si in Compendiulu gramatecei mele; care va se dica, ca dupa etimologia e Li, ér' dupa usulu nostru alu romaniloru de din cóce de Dunare e redusu la I. Asiá am scrisu totu acolo si pag. 102 not 2: „Articulu are doue genuri, masc. si fem; ér' casuri destinte pentru masc. in sing. trei: lu, lui, le; in pl. diua: li, loru.“ De articulu Li am scrisu mai in colo si in cele alalte note 3. 4. 5, care aici nu le mai copiezu, ca e de prisosu. — Éca aici e cosecenti'a etimologica.

In altu locu, dice totu dlui: „Insusi D. C. — odinóra scriea quine, astadi scrie cine.“ Odinóra, va se dica, inainte de 1834, de atunci pana astadi nece una data. Caus'a am arata'o totu in acea Gramateca din 1854 pag. 81 not 1. — Mai incolo totu dlui: „odinóra schimbare, astadi scaimbare“; — adeveratu, cea din urma e dupa etimologia, ér' cea de antaiu de nevoia, cumu si autorulu Tentamelui si-a schimbatu séu scaimbatu mai adese ori, nu numai una data, intréga ortograf'a. D. Papiu inse, in privintia laudatului autoriu avú generositatea, de a nu-i calificá

astu-felu de variațiune cu nume de necosecentia, ci cu titlu splendidu de ortografia simplificata! Va se dica d. Papiu, are dóue mesura, cu un'a mesura mie, cu cea alalta diui autoriu alu Tentamelui. Astu-felu de tractare inse, ómenii o numescu partialitate, inca chiaru si nedereptate.

Poté-va negá d. Papiu variabilitatea ortografiei, cu care a scrisu si scrie autorulu Tentamelui? Nu numai nu, ci dlui in paralelismulu ortografielor de pre pag. 92 si 93, atribue dlui Laurianu apriatu dóue ortografie, un'a cea din Tentamen, alt'a cea din Magasinu, carea o numesce simplificata. D. Papiu inse imputandu mie necosecentia, ér' altuia nu, credea pre tóta lumea órba, se nu-i védia joculu cu dóue parechi de carti.

Intrebu dar', ce insemnéza aste vorbe ale dsale: „ca ortografia dlui C. cate o data e prè monumentale, alta data prè etimologica;“ ce insemnéza acesti superlativi? Prea etimologica! si apoi totu mai adauge numai de catu: „fara se ajunga vreodata cu consecenti'a etimologia pre autorulu Tentamelui.“ Nu vede dlui, ca déca une ori ortografi'a mea e prè etimologica, ce dlui nu a demustratu, atunci une ori nu numai am ajunsu, ci am trebuitu se si intrecu pre laudatulu autoriu. Ci d. Papiu e unu scrietoriu, care nu se ocupa cu astu-felu de bagatele, cá se demustreze ceva, — séu candu se apuca, nu demustréza nemica, pentru ca se amesteca in lucruri, cari une ori nu le scie bene, séu le judeca din patima.

De unde lasu se judece altii despre tirad'a sarcastica, ce apoi o face: „Si bine face d. C., ci-si schimba ortografi'a cu tempulu, chiaru si cu pericolulu de a gresi, ca-ci este sciutu, ca ratecindu se afla adevèrulu.“ — Asiá este, numai d. Papiu scriendu asta tirada si-a uitatu de dóua, un'a ca dlui inca nu a probatu nece una ratecire de ale mele, de si nu sum omulu care se me credu infalibile, ér' pana nu va probá ce am ratecitu, pana atunci nece dlui nece altulu nu are cuventu, de a-mi imputá gresiele, — a dóu'a este, cá tirad'a dsale, chiaru asiá de cu cale si-o ar' poté cantá siesi la urechia, cumu mi-a plesnit'o mie in facia, decum-va am meritatu plesnitur'a.

Si se venimu la a dóu'a insinuatiune: ca am dechiaratu neesacta si speciminea din V. Pilutio. — Asiá este, am dísu si dícu si acumu, si voiu se probezu, si mai antaiu chiaru cu cuventele dsale, premitiendu inse, ca si aici fia-care litera-si are importantia ei.

D. Papiu in respunsu dice: „protestezu — ca ar'

fi pucinu esacta speciminea data din Vito Pilutio, a-fara de singur'a eróre tipografica (er' tipografica) multu in locu de mult, in dreptata si acést'a la Erata-Corige.“ Am cautatu in Erata-Corige si nu am aflatu acea eróre, — ci din contra am aflatu alt'a, de care nu pomenesce in respunsu. Éca ce scrie in Erata: „Pag. 105 linia 28 Domnulu, Corige Domnulu.“ Apoi totu acolo: „Nota. Alte erori esentiale nu observaramu. Cea mai insemnata din acestea, este Domnulu, in Credo lui Vito Pilutio. Alta erore, nici macar tipografica, nu este in acestu documentu de limba.“ — Nu? dá multu in locu de mult? Combine d. Papiu aceste dóue locuri ale dsale citate din vorba in vorba, déca le póte, si mai protesteze. Oserbezu inse cu dorere, ca, déca dlui nece macaru in citatele vorbeloru dsale nu e esactu. fórte pucina probalitate este, ca va fi mai esactu intr' ale altor'a.

Dlui mi-a respunsu, ca io am comisú mai multe erori in Analecte, unde am publicatu unu escerptu din acelu catechismu, — antaiu, pentru ca testulu nu se lovesce cu alu dsale, — a dóu'a, pentru ca e mai fedele copi'a dsale, carea si-a facut'o insusi de catu a mea care-a facut'o unu nemtiu si altulu, care nu scie romanesce. — Inse la esactitatea copiei dsale nu are la ce provocá, pentru ca chiaru de esactitatea dsale e aici vorba; apoi de si nu va fi sciindu acelu barbatu, care a reveditu copi'a mea, chiaru asiá de bine romanesce cá d. Papiu, cauta inse se marturisescu, ca totusi scie romanesce, fienduca cá filologu si iubitoriu de limbi, la anulu 1850 se ocupá si cu studiulu limbei romanesci, precumu iasusi mi-a spusu, chiaru candu mi-a aratatu pre V. Pilutio in bibliotec'a regésca din Berlinu. Io-lu facui, se-mi si cetésca de intru una carte tiparita in Moldova, si nu am oserbatu alt'a, de catu ca pronuncia reu pre R, dícundu mai: o'bu in locu de orbu, precumlu pronuncia multi nemti.

Cu tóte astea, cine nu scie, cá spre a decopiá fideliter vre una carte, nu e chiaru de lipsa a scí limb'a acelei carti. Copi'a mea inse e facuta cá unu Facsimile, din pagina in pagina, din linia, in linia, si din litera in litera, si pre titlu are decopiata chiaru si vignet'a, pre chartia chinica, cu cercuscriptiunea: EVNTES. — CREAT † De unde asi poté conchide, ca e mai acuratu facuta de catu a dsale. Ci nu voiu se facu asta conclusiune, ci numai voiu se me restringu a anotá diferintiele intre testulu publicatu de d. Papiu si intre alu copiei mele. In copi'a mea stá scrisu asiá:

Puternikul. — Krijstos. — Domnul. — D. Suijnt. —

vmorit. — enuise. — Cier. — akolo. — Vneciune. — Trupuri lor. La d. Papiu inse asiá :

Puternicul. — Kristos. — Domnulu. — D. suijnt. — umorit. — envise. — cier. — acolo. — Uneciune. Trupurilor.

De mortulu s'au mortul dsale, celu citéza in respunsu, nece urma. Dlui a citatu din memoria, care l'a insielatu, cá si de alta data, si anume unde scrie in respunsu, cum-ca a disu „in Tesauru — ca n'a vediatu de multu editio princeps de Gramatec'a lui Sinkai.“ E bine! Ce aveam io de acolo, ca vediat'o-a de multu, au de curundu? Ci dlui nu asiá scrisese in Tesauru, ci almentrea, adeca: „Eu me indoiéscu, déca o posiedu bibliotecile romane.“ La care io insemnai. cum-ca n' are la ce se se mai indoiéscu, fiendu ca neindoiu se afla in órecare biblioteca rom. privata, — inca si in dóue.

Déca inse d. Cogalniceanu a descoperitu mai antaiu pre Pilutio, io nu sciu, precum nece ca dat'a vre una specimine din acea carte au nu, fiendu ca io nu mai am cartile dlui Cogalniceanu, perindumi in 1849 si cate le aveam. Dar' nu de descoperire erá vorb'a, ci cum-ca d. Papiu, publicandu in Tesauru acea specimine, credea cá a descoperitu insusi unu Tesauru, de care nimene n' ar' fi mai sciutu pana atunci, nece ar' fi datu specimine dintr' insulu. Si io inca nu am vrutu se aratu ait'a, de catu ca dlui a patit'o cá astrologulu, cautandu cele ascunse si departe, si ignorandu (de voia au fora voia) cele de inaintea pitióreloru-si.

Er' candu ar' fi fostu vorb'a de descoperire, i-asi fi potutu spune, ca mai nainte si de Cogalnicianu o descoperise Kopitar, care o citéza mai de multe ori, si inca o si avea, si totu mai inainte lu descoperisem si io pre la 1827 intr' unu catalogu alu munastirei din Blasiu, care avuse acea carte ci pre atunci n' o mai avea. Io mai sciu unu esemplariu si in alta biblioteca, si déca asi socoti de mare importantia a verificá, care din 2 copie mai susu pomenite e mai esacta, mi-ar' fi usioru acumu a-mi mai castigá si alta copia, cine scie déca nu chiaru si acelu esemplariu. Ci dupa eratele recunoscute de d. Papiu, si dupa increderea intréga, ce o am in copi'a mea, lucrulu e de prisosu, fiendu ca si obiective si subiective am doveditu, ce am scrisu in 8. Novembre.

Ci dlui mai in colo díce, ca io in 8. Novemb. am prinsu ocaziunea de peru, de a grai de omni re scibili filologica si anticaria. — Firesce, ca o am prinsu, fiendu ca mi-a cadiutu in mana, — si la asemene pren-

dere mi-a datu esemplu chiaru d. Papiu in Tesaurulu de monumente istorice, unde afora de Walther si Bise-liu, tóte cele alalte monumente suntu neistorice, ci filologice, anticarice — si bravade, prinse cumu le-a potutu. Exempla trahunt. Au dóra si aici si-a reserbatu dlui unu felu de privilegiu, a la quod licet . . . ? O' déca dsa e lou, altulu inca nu e bou.

Dá l'am fefaimatu, in locu de alu incuragiá etc. ! Feréscu! se-lu defaimu, ast'a nu-mi e bucat'a; si déca d. Papiu, nu prindea de coma in Tesauru ocaziunea de atrage paralele dusmanóse, o dícu si acumu, si nu se redicá in Iupiter tomans asupr'a Asociatiunei, — din parte-mi potea se prospereze Tesaurulu catu de bine, ca io nece cea mai mica piedeca au vorba de defaima n' asi fi scosu din pén'a mea, inca póte ca-i si oferiam de buna voia unele monumente, ce le am io si dsa nu.

Inse dupa ce dlui ne-a palmúitu, pre una suma de ómeni, cá unu pedagogu tiranu pre discipulii sei, pre noi cari nu suntemu discipulii dlui Papiu, dupa ce in urma cutezaramu a ne si apará si ai spune in facia a-deverulu, apoi totu se mai plange inaintea lunei, ca nu-lu incuragiamu, insemnéza érasu numai una pretentiune, care nu are parechia in lume.

Mai antaiu, invetic-se d. Papiu a fi mai modestu, a grai mai pucinu despre sene, a crutiá pre altii, a nu scrie despre ce nu sciesi pana ce nu scie, a-si dá lectiuni mai antaiu sie nu altor'a, si candu le dá altor'a, a le dá cu cumpetu si cu blandetie, si a se tiené strictu de programa, — cu unu cuventu, desvetiese de tonulu magistrare si emfaticu, — si atunci fia afidatu dlui, ca toti se voru grabá a-lu incuragiá si a-lu spriginí.

Aceste le aflai cu cale a-le díce, luandu-mi ocaziune chiaru din acea oserbatiune a dsale: ca din copilaria se deprinsese a me censiderá cá de unu profesoriu alu seu, — si unu discipulu disciplinatu nu póte se ié in nume de reu suatur le maestrului seu dictate din buna vointia de si camu verdi.

De unde nu, — vomu dá drumulu si noi unui ANTITESAURU, in care se potemu dá eternitatei nu numai monumentele ce le avemu strinse, multe séu pucine, ci si defensele nóstre, in ce tipu D. Sa dá pre a' sale monumente si — filipice.

De Gramatec'a lui P. Maioru voiu scrie, candu-mi va vení bine ocaziunea, si ce voiu fi avendu din insemnarile lui in manuscrisu, le voiu scí publicá cu tóta fidelitatea, fia in credentiatu dlui, fora de a avé trebuintia de ore-cari instructiuni.

Dar' si pana atunci vreu se incredintiezu pre d. Papiu, ca dlui unulu reu s'a insielatu in urmele, dupa care prespunea de multu unu lucru, care bine ar' fi se se afle in bibliotec'a mea. Destulu de reu-mi pare, ca nu a adurmecatu bine.

De iertatiune nu pôte fi vorba, cu atatu mai pucinu de neiertatiune, de si neadeverurile dsale sunt cu saculu. Eu nu iertu nemenuia, nece dlui Papiu, pentru ca nu am ce iertá! Nemo laeditur nisi a se ipso.

Dupa ce am respunsu, suntemu quitu. Soyons amis, Cinna! — Si non, a revoir, in Antitesauru. T. C. (Concordia).

Materiale de instructiune.

Conversatiunile unui parinte cu copii sei din istori'a naturala.

(Urmare.)

III.

Niculitia. Eu sciu unde traesce zibelin'a.

Tatalu. Spune-mi dara unde?

Niculitia. In Siberia, unde Rusia tramite pe esilatii sei, cari ne avendu cu ce-si petrece amar'a loro viétia, se duc la venatu dupa zibeline d' acestea.

Tatalu. Dreptu ai, zibelin'a traesce in Siberia. Ea are peru castaniu-brunetu, ér' perulu celu micu menuntu aprópe de piele are colóre sura-galbía, pe grumazi e cenusia, er' pe frunte albotina. Pielea de zibeline e fôrte scumpa. Pe tempulu candu pielea e mai frumósa s' aduna societati mari si o iau la venatu, care adese ori e impreunatu si cu pericole, fiindu-ca venatorii se departa uneori cate 50 de mile prin pustietatile acoperite cu néua ale Siberiei. Si déca si-au gatatu merindea, trebue se traésca cu alte fructe selbatice, déca vreu se nu móra de fóme; si cá se nu ratecésca calea, pe unde trecu insémna arborii, cá asiá se scie pe unde se se întórca. Venatulu de zibeline duréza pana in ánea lui Februaru. Pielea se platesce cu cate 50 — 70 ruble, o rubla face ceva mai multu de catu 1 li. 61 cr. v. a.

Mariór'a. Si catu de mare e zibelin'a?

Tatalu. E de 28 degete de lunga cu códa cu totu, care e mai atatu de lunga catu celu alaltu trupu. Nevestuic'a cea mare ce traesce prin Rusia, Laplandia si Norvegia, se hranesce cu paseri, sióreci s. a. Ver'a e bruneta, iérn'a alba cá néu'a, ér' vervulu códei

e negru. Pielea ei e scumpa; e cam de 10 degete de lunga. — Noa, copii tieneti-ve, acumu am ajunsu la ursi-Niculitia. Susu, Ionitia, armele la mana!

Ionitia. Ba tu antaiu, ca tu esti mai mare.

Mam'a. N' aveti grige ca dupa cuptoriu nu-i asiá periculosu a vená ursi.

Tatalu. Animale cari se tienu d' acestu genu se numescu si plantigrade pentru-ca ele pasiescu pe tóta talp'a petiorului. Ele potu stá usioru pe pitiórele cele dinderetu, suntu nisce animale greóie, trandavóse, si peste iérna dormu. Celu mai mare animalu de genulu acest'a este ursulu. Elu e greoiu, trandavosu, are códa scurta si masele coltiuróse. Elu traesce prin Europa medinoptiala si prin Asia, se afla si prin Tirolu, prin Svetia prin Pirenei; si pe muntii nosti inca se afla destui ursi. Dar' spune-mi, Niculitia, ce suntu Pireneii?

Niculitia. Pireneii suntu muntii cari despartu Franci'a de Spania.

Tatalu. Bravo! Geografule. Voi, dragii tatii, ati vediutu adeseori ursi.

Mariór'a. Vediutu, tata; ursulu are peru brunetu bitiosu.

Tatalu. Se afla inse si ursi negri pr. baribalulu ce se afla prin America nordica; se mai afla si ursi albi galbii, cenusii si altu-felu inca. In unele tieri se manca carnea de ursu; pielea lui se folosesce in multe chipuri, unsórea de ursu se folosesce mai cu sama in apoteca. Ursulu manca ierburi, fructe si miere candu gasesce cate unu stupu prin padari, manca vitele, dar' de omu s' apuca numai atunci, candu e maniosu séu flamendu tare.

Mariór'a. Mi-aducu aminte d'o poveste frumósa.

Tatalu. Noa, s' audimú!

Mariór'a. Unu comediantu, care ambla cu ursi si-i arata, si-i face se jóce pe bani, ajunge odata sér'a intr'unu satu. Elu totu ambla se-lu lase cineva in salasiu pana demanétia. Dar' nu vrè se-lu lase nime. In urma se duse la unu omu saracu dar' cu anima buna, si acest'a i dede salasiu. Omulu acest'a saracu avuse unu porcu dar' togma in aceeași di lu-venduse, si astu-felu cotetiulu remesese голу. Elu dice catra comediantu, ca se-si bage ursulu acolo in cotetiu. Comediantulu asiá si face, si se duce si se culca in casa. Nóptea éta ca vinu doi hoti se fure porculu, pentru-ca ei nu sciá, ca omulu l'a vendutu. Deschidu asit'ia dela cotetiu, si unulu se бага inlaintru, ér' celu alaltu stá afara la usia. Cel'a baganduse incepe a pipái incóce

și incolo, și dă de ursu; ursulu se trediesce, și apuca pe hotiu în bracia și asiă mi-lu stringe de-i pîree ôsele și-abiă pôte strigă. Celu alaltu audîndu și socotîndu ca nu-i lucru curatu o lua la talpa. Demaneti'a află în cotetiu pe hotiu totu sdrobotu și mai mortu de diu-melate.

Tatalu. Asiă i-a trebuit! — Dar' sciti voi cum se prîndu ursii? Dati numai urechia! Pe pui totu de un'a i iablandiesci mai usioru de catu pe cei bețrani. Astu-felu aceia cari vreu se imblândiesca ursi, totu de un'a ambla dupa pui se-i prînda. Si-i prîndu mai cu sama cu fierulu său cu curs'a. În Siberi'a i prîndu și altu-mintrea, adeca pe unde ambla ursi mai desu, punu curse și lēga de ele nisce butuci mari, ursulu vine și se prînde, și vedîndu ca butuculu l' impedeca de nu pôte merge, astu-felu prînde butuculu si-lu asverle pe vr'o ripa în diosu, apoi fîresce butuculu trage și pe ursu dupa sine si-lu omôre.

Ursulu de mare are piele alba lucia. Traesce în tienaturile ghietiôse din média-nôpte, se hranesce cu pesci, cani de mare s. a. Elu nunumai e mai mare dar' și mai primesdiosu de catu ursulu de padure. Vestitulul caletoru Cooc, calatorîndu odata prin partile ghietiôse de média-nôpte, ese de pe nae la uscatu dimpreună cu alti doi ômeni lunga sine. Amblandu ei încôce și incolo, se rapede unu ursu asupra lui Cooc, si-lu omoreă indata, dar' unulu din soci trase cu pusc'a în ursu si-lu numeri chiar' prin creeri, și asiă scapă Cooc.

Niculitia. Trebuie ca acel'a a fostu mare puscasiu, de a nimeritu ursulu asiă bine.

Tatalu. De securu va fi fostu; dar' man'a provedintii a lucratu mai multu decatu maestri'a puscasiului. — Unu altu felu de ursu se numesce ursulu mancatiosu și si numai cu unu cuventu mancatiosulu. Elu traesce prin Siberia, are piele négra bruneta, și este fôrte mancatiosu. — Vîezurele se afla și prin padurile nôstre si-si face gauri în pamentu, are marimea unui cane de midlocu, — pe de-asupra e suru, pe desuptu negru. Se hranescu cu iepuri, siôreci și plante. Manca bucurosul prune și smeuri. Peste iérna dôrme. Unsôrea lui se folosesc în apoteca. — Acumu am ajunsu la genulu caniloru. Canii au dinainte siese dinti tari. La petiôrele dinainte au cinci degete la cele din deretu patru. Noa, spunetimi, copii, cate-va feluri de cani.

Ionitia. Cani de venatu.

Ilin'a. Cani pecuracesci.

Niculitia. Cani domnesci.

Mariôr'a. Hogari, zavodi său dulai.

Tatalu. Destui, ca mi-ati spusu o ciurda in-tréga. Canii nunumai suatu folositori, dar' și cei mai credintiosi catra domnulu loru dintre tôte animalele. Ei se și afla în totu pamentulu.

Mam'a. Spune-ve voi u poveste despre cane?

Toti. Spune mama tii buna, ne rogamu frumosu.

Mam'a. Noa, auditi numai, dragii mamii. O mama avea numai o fêta de patru ani, și odata în o sêra se pomeni fora de ea. Biet'a mama amarita dă în côce în colo plangandu, dar' nu afla fêt'a nicairea. Demaneti'a éta vine canele, care sêra nu venise candu l'a strigatu se-i dee demancare. I dă pane, canele o iă și se duce p'aci 'n colo. Tóta diu'a nu se vede p' a-casa; candu e în demaneti'a urmatôre canele ér' vine; mam'a i dă pane, canele o iă în gura și se duce ér' p' aci 'n colo; mam'a se iă dupa elu se vêda ca unde merge elu, și unde duce panea. Ducandu-se totu dupa elu ajunge de laturi de satu intr'unu tufissu desu, și vede ca canele se duce și pune panea din aintea unei fetiôre mici, care o iă și-o duce la gura; mam'a catu ce-o vedîu, cunoscû ca acêst'a e fet'a ei ce-o pierduse.

Mariôr'a. Cum se va fi bucuratu mumusa de tare!

Tatalu. Sciti voi copii o poesia frumoșă cu „canele soldatului.”

Copii. Ba n'o scimu; fi bunu spunene-o, tata.

Tatalu. Eu v'o spunu, cu tôte-ca e cam lungutia. Ascultati:

Ranitu în bataia soldatulu cadiuse,

Si 'n pucine dile chinuitu muri,

Departu d'o mama care ilu crescuse,

Si care-lu iubi!

Sirmanu, fora rude, pe tiernuri straine,

N'aveă nici prietini, nici unu ajutoru;

Nu eră fientia care se suspine

Pentr' unu trecatoru!

Singurulu tovariesiu de nenorocire,

Singur'a-i avere unu cane iubitu,

Siedeă langa densulu si 'n mare mahnire

Pareă adencitu.

Acumu totu e gata pentru îngropare,

Acumu ridicu trupulu pe mani de soldati,

Cinste hotarita acelor'a care

Moru pentru 'mperati.

În fruntea paradei cauele pornesce,

Din ochii lui pica lacrimi pe pamentu,

Că unu iubitu frate, elu-lu insocescu,

Pana la mormentu.

Ací se opresce, aci se asiédia,
Nimica nu-lu face a se departá:
Astépta se-lu strige, crede ca se-lu védia
Candu s'a desteptá!

Cate-o data cérca pétr'a s'o ridice,
Cate-o data latra dup'unu caletoru;
Cuprinsu de dorere: vino parc'ar' díce,
Se-mi dai ajutoru.

Apoi candu strainulu, de mila voesce,
A-lu trage d'o parte, si hrana a-i dá,
Elu si-pléca capulu, in pamentu privesce,
Si nimicu nu vá!

De dóue ori nóptea, cu umbrele sale,
Hemisferulu nostru l'a inveluitu,
Si sirmanulu cane din loculu de jale,
A fostu nelipsitu!

Dar' in demanéti'a acea viitóre,
Pe candu se destépta omulu muncitoru,
Jacea lenga grópa, mortu de intristare,
Canele Azoru! *)

Mariór'a. Seraculu cane, catu a fostu elu de
credintiosu, dar' catu de amaritu.

Tatalu. Mai in colo totu aicea se tiene si
vulpea.

Niculitia. Noa, acésta hotiomana de gaini, sciu
ca nu o vei laudá.

Tatalu. Intr' adeveru nu. Ea e mare maéstra
d'a prinde iepuri si gaini. Ea are códa lunga si infoi-
ata cá unu fuioru mare, urechi ascutíte si traesce prin
vizuini. Venatorii catu ce-o vedu e pusca, deca o potu,
patruca d'o parte ea e stricatiósa, ér' d' alta parte pielea
ei se platesce bine. Acumu d'odata vá fi destulu.

(Vá urmá.)

Literatura.

**Recensiuni. Educati'a Mameloru de fa-
milia séu civilisati'a neamului omenescu prin
femei, de L. Aimé Martin;** scriere incoro-
nata de Academi'a francesa, tradusa liberu dupa
a patr'a editia de **I. D. Negulici.** Bucuresci, volu-
mulu antaiu din 289 pagine tiparitu in tipografi'a lui
Fr. Balbaum. 1844; alu doilea volumu de 335 pagine
in tipografi'a lui I. Eliade. 1846.

*) Acésta poesia e de Gr. Alesandrescu.

Acésta carte, ce a facutu o epoca in civilisa-
rea, inaltianerea genului omenescu; acésta carte, care
a reversatu, dar' va reversá mai vertosu in viitoru
lumin'a adeverului seu evangelicu peste omenime;
acésta carte, care a descoperitu in tóta splendórea sa
chiamarea sublima, poterea misteriósa ce o posedu
femeile, mamele asupra regenerarii, civilisarii si
inaltiarrii societatii omenesci; acésta carte, care si-a
castigatu renume in totu pamentulu si pe care unu
scriitoru romanu o numesce, cu dreptu cuventu,
evangeli'a moderna a poporaloru: acésta carte,
dícu, s'a tradusu si in limb'a romana
acumu vr'o 17—19 ani, dar' la noi cesti dincóce
de Carpati, cei mai multi i audise numai de nume
fora cá s'o véda, ér' altii póte n'au sciutu de ea
nimicu.

Acésta carte in care femeia afla depinsu totu
suffetulu ei, tóte detoriile ei cá socia si mama, in
care afla conducatorulu celu mai securu intru im-
plinirea detoriiloru sale: ar' trebuí se na lipsésca
din man'a, din sinulu nici unei mame; ar' trebuí
cá mamele s'o puna in man'a ficeloru sale, si se
arunçe tóte acelea cari infumuréza mintea si inveni-
néza anim'a.

Ce se tiene de traducerea romana a acestei
carti, traducatorulu precumu insusi díce si intr' ade-
veru asiá si este, s'a silitu s'o face intielésa pentru
fia-care romanu din tóte clasele; a tradus'o in o
limba pe catu se póte de populara; ér' cuvintele
cele mai inalte de care nu s'a potutu ferí, le-a es-
plicatu in nóte dedesuptu. Intr' unu numeru viitoriu
vom reproduce unu capitulu spre proba si convin-
gere. Cartea este de celu mai mare interesu pentru
fia-care omu, si pentru acést'a traducatorulu s'a si ne-
voitu cá s'o face toturoru intielésa. Noi n'avemu cu-
vinte pentru d'a o recomandá toturoru si mai vertosu
femeiloru ramane, atát'a pe catu vremu si pe catu meri-
téza. Ea cósta 4 fi. 5 cr. v. a. si se póte trage din
librari'a dlui S. Filtsch d' aici din Sibiu.

Din **Geometri'a elementara** de Georgiu
Eustasiu (Ciocanilli) care noi o recensasemu in a-
nulu trecutulu Nr. 41 din acestu diaru, a esítu a dóu'a
editiune. Cósta 65 cr. v. a., si se póte trage prin-
dlu librariu S. Filtsch.

(Vá urmá.)